

պէս զի իբրեւ խօսուեն արձան չաւէր-
ժանան նոցա անմահ վիշապտակն հալ
գրականութեան մէջ և հալ ընթեր-
ցողաց և բանասիրաց վիշողութեանց
մէջն: Շատ կարելի է որ վիշալ
հանգուցեալները աղնիւ մարդիք են
եղել, մենք սորա դէմ ոչինչ չունենք:
Բայց ախր ինչ երախտապարտու-

թիւն ունեն դէպի նոցա հալ գրա-
կանութիւնը, ընթերցողը և բանա-
սէրը: Պ. Ալֆաղեանը հրատարակում
է հալերէն գրքեր. շնորհակալ ենք
մեծապէս: Բայց մենք ինչ դործ ու-
նենք նորա նախնիների հետ, որոնց
կատարեալապէս անծանօթ ենք:

Ս. Թ.

BOURGET, Paul. — „La terre promise“ Edit. Alphonse Lemer-
re, Պարիզ, գինն է 3 Ֆր. 50 կ.:

Ֆրանսիական վիպագրութիւնը
անընդհատ ճոխանում է նորանոր
վէպերով: Սոցա շարքում փալցում
են նամանաւանդ նոքա, որոնց հե-
ղինակները իրանց նպատակ են
դրել մարդկանց ոգեկան կեանքի
երեւոյթները ուսումնասիրել և վեր-
լուծել: Այս ուղղութեան ամենա-
խոշոր ներկայացուցիչը հանդիսա-
նում է ֆրանսիական վիպագրու-
թեան մէջ Պօլ Բուրժէն, որ հետդ-
հետ է իւր նոր վէպերով դրաւում է
ժամանակակից եւրոպական գրակա-
նութեան ուշադրութիւնը:

Պօլ Բուրժէն իւր վէպերի մէջ
չի կարուցանում միշտ նոր խնդիր-
ներ: Նա շօշափում է շատ անգամ
աշխարհի արդէն չափնի հասարա-
կական խնդիրներ, որոնք դեռ ևս
սպասող են հասարակութեան վրճ-
ւին, բայց որոնք ընդհանրապէս
իրանց մէջ մի բարդ ոգեկան կեանք:
Այս կեանքի ուսումնասիրութիւնը
և վերլուծումը ունեն անկասկած

նշանակութիւն մեր բարոյական աշ-
խարհի վերանորոգման համար:

Պօլ Բուրժէն „La terre promise“
վէպի նիւթը կազմում է ալապէս ան-
ւանած երեխայի իրաւունքը, Թէ
հասարակական և Թէ բարոյական
տեսակէտից երեխան իրաւունք ու-
նի իւր իսկական հօրը որոնելու: Նոյն-
պէս հալը պարտաւոր է իւր արինի
արդիւնքը ճանաչելու: Եւ ոչ ոք չէ
կարող ժխտել, որ այս պահանջը
միանգամայն արդարացի է: Բայց
չը նաչած բարոյականութեան այս
վեհ պահանջին, մարդիկ կան, որոնք
խոյս են տալիս իրանց ներկայիս
պարտաւորութիւնից: Պարտաւելի և
դատապարտելի է աչն միտքը, որ
գիտակցաբար աշխատում է արհա-
մարել աչն էակին, որի գոյութեան
պատճառը ինքն է եղել: Իսկ ինչ
կասէք աչն խեղճ մարդու մասին,
որին իւր նախկին մոռացած մեղ-
քերի հետեանքները համարում են
իւր գիտակցութեանը միապէս աչն

ժամանակ, երբ ալդ մարդը դաժնում է երջանկութեան դրան շէմքին: Ինչ տեսակ հալածանքներ պէտք է կրի աչն մարդու ողին, երբոր ուղեհալով միանալ իւր սիրած մատաղ աղջկա հետ, որ խոտտանում էր իրականացնել ամուսնական կեանքը երջանկացնող իղէալը, երբոր հասնում է աչն նւիրական ժամանակը, նորն ալդ մարդը իմանում է, որ նորան արդէն մի երեխակի հալը են կոչում: Հէնց աչս ժամանակ ծագում է ալդ մարդու սրտի մէջ մի ողեկան կռիւ, որ անցնում է զանազան աստիճանների, մինչև որ դրաման լալտնւում է: Եւ ալսպիտի ողեկան անցքեր վերլուծելու համար վիպագրողը որքան դւրազագաց, որքան խորհրդաւոր սրտի տէր պիտի լինի, որ նա ճանաչի և թափանցի մարդու սրտի բոլոր խորքերը, մարդու բոլոր ներքին աշխարհը: Ահա թէ ինչի մէջն է կալանում Պօլ Բուրքէին լիշեալ վէպի բովանդակութիւնը:

Պարիզում ապրող մի հարուստ կոմսուհի Սցիլլի ունի մի աղջիկ, որ սորա միակ որդին է: Աչս կինը տակ է իւր աղջկան բաւականին լաւ կրթութիւն և օրիորդի համար հասել է ամուսնութեան ժամանակը: Թէև տիկին Սցիլլին դժւար է հաշտւում աչն մտքի հետ, որ նա մի օր պիտի բաժանւի իւր միակ սիրած որդուց, բաց տնդադար մտածում է իւր աղջկա ամուսնական երջանկութեան մասին: Մի օր վերջապէս ներկայացնում են տիկին Սցիլլուն և սորա աղջկան մի երիտասարդ—Ֆրանսիս Նալրակի, որ 34 տարեկան է և իւր հարստութեամբ

և կրթութեամբ համապատասխան ամուսնացու է երեւում օրիորդ Սցիլլու համար: Մի փոքր ժամանակից չետու, օրիորդ Սցիլլի և Նալրակ իրար հետ սիրահարւում են, աչնպէս որ Նալրակը նշանւում և օրիորդ Սցիլլու հետ:

Տիկին Սցիլլին տկարութեան պատճառով բժիշկների խորհրդով գնում է իր աղջկա հետ միասին Պարիզից Պալերմօ՝ ալստեղ ձմեռը անցկացնելու Նալրակը ուղեկցում է սոցա մինչ Պալերմօ, Նալրակը տեսողապէս չէ մնում Պալերմօ, ալ վերադառնում է Պարիզ և կրկին գնում աչնտեղ: Բաց մի անգամ դարձեալ Պալերմօ գալով իր նշանածի տեսութեանը, Նալրակը մնում է երկաչն ժամանակ աչնտեղ, լիշեանելով միևնույն հիւրանոցում, ուր կենում էին իր նշանածը և սորա մալը: Նշանածները անց էին կացնում ձմեռալ օրերը Պալերմօում ամենաքաղցր կերպով և ալսպիտով ամրապնդում էին աչն վառ սէրը, որ սոցա պէտք է առ միշտ միացնէր: Տիկին Սցիլլի իւր կողմից շատ ուրախ էր և իրան երջանիկ էր զգում, որ իւր աղջիկը ալդքան բաղդաւոր էր, որովհետև Նալրակը սիրում էր նորան խանդակաթ սիրով, պաշտում էր նրան իբրև իւր աչն իղէալին, որին Նալրակը տարիներ ի վեր ձգտում էր և որին ալժմա նա հասել էր իւր սրտի ցանկութեան համեմատ:

Ամենաերջանիկ բոպէներին մի օր Նալրակը զրկելով իւր նշանածին և սեղմելով սրան իւր կուրծքին՝ լանկարծ ասում է ցածր ձայնով. «Նանրիկս, մենք շատ բաղդա-

ւոր ենք, ես վախենում եմ...» Այս խօսքը մի տարօրինակ տպավորութիւն է թողնում երկուսի վրայ։ Արտասանած խօսքը չարաքաստիկ էր, որ գուշակել էր տալիս թէ մեծ բաղադատութիւնը հասցնում է լեւտին դժբաղատութեան։ Արդարեւ, Նալրակը ալդ խօսքը արտասանելուց լետո՛ղ սկսում է մտատանջութեան մէջ ընկնել։ Անունհետեւ Նալրակը իւր հիւրանոցը մտնելիս, նրան սրբտին տիրապետում է լանկարծ մի տեսակ լուզմունք։ Նալրակը մեքենալարար նալում է հիւրանոցի դրան մօտ պատի վրայ կախ աւած տախտակին, որի վրայ ցուցակագրած են նորեկ հիւրերի աղգանունները։ Ալդ վալրկեանին Նալրակի աչքին ընկնում է լանկարծ մի տիկնոջ անուն։ «տիկին Բաֆրէ...» Սա աչն կինն էր, որ աչնքան դառնացրել էր Նալրակի մատաղ կեանքը, սա Նալրակի նախկին սիրուհին էր, որին նա հրաժեշտ էր տւել 1877 թ., իսկ ալժմ 1886 թիւն էր։ Ուրեմն 9 տարի անց նեւուց լետոյ, երբոր Նալրակը կարծում էր իրան բոլորովին ազատած ալդ կնոջից, որ քալքալել էր նորա երիտասարդութիւնը, երբոր Նալրակը իր նախկին մեղքը բնաւ մոռացութեան էր տւել և իւր էութիւնը նւիրում էր սուրբ սէրին, հէնց ալդ ժամանակ նա հանդիպում է տիկին Բաֆրէին։ Տիկին Բաֆրէն եկել էր Պալերմօ նմանապէս բժշկւելու և առանց մտադրութեան Նալրակին հալածելու։ Սոցա հանդիպումն Պալերմօում մի պատահմունք էր, որ, կարծես, քողարկւած էր Նալրակի զբժբաղատութեան խորհրդատրութեամբ։

Տիկին Բաֆրէն աչն կանանցից էր, որոնք ամուսնութեան մէջ դժբաղդ են։ Նալրակը ունէր մի քուր Արչամբոլ անունով, որ նմանապէս դժբաղդ էր ամուսնութեան մէջ և տիկին Բաֆրէի լաւ բարեկամն էր։ Սոքա երկուսն էլ մխիթարում էին իրար ամուսնական գժբաղտութեան մասին։ Նալրակը շատ նախանձում էր տիկին Բաֆրէին և կասկածում էր սորա հաւատարմութեան մասին, աչնպէս որ դժգոյ մնալով իր սիրունուց, թողնում և հեռանում է սրանից վերջնականապէս։ Բալց ալդ միջոցին տիկին Բաֆրէի մարդը մեռնում է և ինքը տիկինը մի քիչ ժամանակից լետոյ մի աղջիկ-որդի է ծնում, որ 9 տարեկան դարձած մալրը բերում է իր հետ Պալերմօ։ Նալրակը չաճախ հանդիպելով աչս երեխին հիւրանոցի պարտիզում, տեսնում է մի անսպասելի նմանողութիւն իր սեփական քրոջ հետ և շատ կասկածանքներից և տատանմունքներից լետոյ, Նալրակը համոզւում է, որ երեխան իրանն է։ Այս իրողութեան մէջ Նալրակը աւելի ևս համոզւում է, երբոր սա տեսնւում է տիկին Բաֆրէի հետ, որ Նալրակին խոստովանւում է իր հաւատարմութիւնը և Նալրակի սխալ և անարդար նախանձը և կասկածանքները իր սիրունու մասին։ Նալրակին սկսում է խիղճը տանջել և չը գիտէ թէ ինչ ելք գտնի, որ իւր հալրական պարտաւորութիւնը դէպի երեխան ճանաչելով հանդերձ կարողանալ չը քանդել աչն բաղդը, որ նա դտել էր իւր նոր սուրբ սիրոյ մէջ։ Նալրակը գիտէր, որ տիկին Սցիլին

և սրա աղջիկը կ'իմանան աղ բոլոր պատմութիւնը առանց նորան, քանի որ երկուսն էլ արդէն նկատել էին մի զգալի փոփոխութիւն Նալրակի վարմունքի և տրամադրութեան մէջ, ինչ միջոցին էլ Նալնակը ղիմէր, այս պատմութիւնը ծածկելու՝ բոլորը պէտք է իզուր անցնէր, անպէս որ Նալրակը լալտնում է ճշմարտութիւնը տիկին Սցիլլուն։ Օրիորդ Սցիլլի նմանապէս իմանում է Նալրակի նախկին չարաբերութիւնները տիկին Բաֆրէի հետ և նորա հայր լինելը։

Տիկին Սցիլլին շատ ցաւում է Նալրակի զփթադրութիւնն իմանալով և մինչև անգամ կարեկցում է Նալրակի զփթադրութեանը, Սակայն տիկին Սցիլլին չէ շփոթում և աշխատում է Նալրակին հանդատացնել, որ, թէ հնարք կալ, կը փորձի իւր աղջկան համոզցնել, որ նրան մարդու գնալ, չը նալած ալդ պատմութեանը, Տիկին Սցիլլին կարծում է, որ աղպկսի սխալներ անում են շատ՝ երիտասարդներ, մի բան, որ կարելի է օրիորդ Սցիլլուն հասկացնել, Ձուր լոյս տիկին Սցիլլու կողմից։ Օրիորդը էլ չէր ուզում ամուսնանալ Նալրակի հետ։ Եւ սորա մալը լալտնում է Նալրակին, որ իւր աղջիկը անվերադառնալի կերպով վրձնել է նրան մարդու չը գնալ, Օրիորդ Սցիլլին էլ իւր կողմից մի նամակով խոստովանում է Նալրակին, որ նա ալ ևս ոչ միայն իրան մարդու չի գնալ, ալ առհասարակ ոչ ոքին մարդու չի գնալ։

Քիչ ժամանակից յետոյ նախկին սիրուհի տիկին Բաֆրէն մեռնում է, իսկ Նալրակը կրելով իւր զփթադրու-

թեան հարածները, Նւիրում է իւր երեխի կրթութեանը։—Պօլ Բուրթէն իւր այս նոր վէպի մէջ պաշտպանում է բարոյականութեան ալն սկզբունքը, որ պիտի հետևի մարդկանց պարտաճանաչութիւնից։ Նրբոր օրիորդ Սցիլլին իմանում է իւր նշանածի անցեալը, որ պատած է անքան վիշտերով և մեղքերով և մերժում է Նալրակին իւր ձեռքը վերջնականապէս, Պօլ Բուրթէի աչքում օրիորդ Սցիլլու բարոյական պարտաւորութիւնը լաղթանակ է տանում։ Ուրեմն կեանքը, որ նոյնպէս օրիորդ Սցիլլու սիրոյ մէջ գոյութիւն ունէր, նսնմանում և համարեա անլալտանում է։ Մինչդեռ Նալրակը, չը նալած իւր բոլոր անցեալի մեղքերին և օրիորդ Սցիլլու հակառակութեանը, դարձեալ շարունակում է չը բաժանել օրիորդից, անպէս որ Նալրակի մօտ կեանքը անքան զօրեղ է, որ նրան, ըստ Պօլ Բուրթէի, խղճմտանք և պարտաւորութիւնը չեն կարողանում թելադրել, որ անարժան էր օրիորդ Սցիլլու սուրբ և անխարդախ սիրուն։ Չէ որ Նալրակը կրքով գրկել էր տիկին Բաֆրէի սէրը և հիմա էլ լոկ կրքից կուրացած ուզում է միանալ օրիորդ Սցիլլու հետ։ Այն ինչ որ Նալրակը ասել և արտալալտել է օրիորդին նշանած ժամանակը իր սիրոյ մասին, միևնոյն զգացմունքները և խօսքերը արտալալտել և ասել են Նալրակից տիկին Բաֆրէին։ Հետեաբար ինչ զանազանութիւն Նալրակի սրտի համար, որ անցել էր ջահելութիւն և նոյն մաքրութիւն նորա խղճի հա-

մար, որ անկարգ չէ, կարող էր լինել: Վիրաւորելով Նալրակի խղճի անմաքրութիւնը, օրիորդ Սցիլին հերոսութեամբ հրաժեշտ է տալիս ամուսնական կեանքը երջանկացնող մտքին, որով նա տողորած էր նշանած ժամանակը: Եւ այս հերոսութիւնը կատարում է ոչ լոկ խելքի շնորհով, այլ ասելի բարոյականութեան սկզբունքի ներշնչմամբ: Տիկին Սցիլը մալրական իղձերը իր աղջկալ վերջնական վճռի շնորհովի դերն են ելնում: Իսկ Նալրակը զրկում է բոլոր իր ունեցած չօսերից մի նոր կեանք սկսելու, որի մէջ նա կարծում էր հանգստութիւն և վաղելութիւն գտնել իր ապագայի համար, որ այսքան հաւածում է: Նալրակը ալդ միջոցին տալով ինքն իրան հաշիւ իր անցեալի մասին, տեսնում է, որ իր անցեալը քողարկած է տգեղ և վատ լիշողութիւններով, որոնք բաւարարեցնում են նորա ապագան: Գրամալի հարածները ամենից շատ հասնում են Նալրակին, որ միակ մեղաւորն է հանդիսանում բոլոր այս դժբաղդ պատմութեան: Գուցէ Նալրակը փրկութիւն գտնէր դարձեալ նախկին սիրուհի տիկին Բաֆրէի մօտ, որի հետ նա կը քաւէր իւր ալն մեղքերը, որ Նալրակը արել էր օրիորդ Սցիլը մատաղ սիրտը գրաւելիս, բաց տիկին Բաֆրէն մեռնում է և Նալրակը զրկում է նա և այս լոյսից:

Այսպէս ուրեմն Պօլ Բուրժէի վէ-

պի բարոյագիտականը ալն է, որ բարոյականութեան սկզբունքը չաղթանակ է տանում կուսելով ալն հանցողութեան դէմ թէ լոկ իրական կեանքի պալմաններն են վճռողական հանդիսանում մարդկանց բարոյական գործողութիւնների մասին: Ի հարկէ, իրականութիւնը շատ բան է պարզում և անկարելի է հաշիւ չառնել ալն բոլոր հանգամանքները, որոնք մի չափնի գոչն են տալիս մարդկանց ոգեկան և բարոյական կեանքի երևութիւններին: Սակայն մեզ համար նւիրական են և ալն սկզբունքները, որոնք մեզ ներշնչում են վստմ գաղափարներ: Գաւանելով վստմ սկզբունքներին, մենք վստմացնում ենք մեր իղէալական կեանքը, որ մեզ փրկում է միակողմանի ճիւթապաշտ կեանքից:

Ներշնչած լինելով այսպիսի գաղափարով, օրիորդ Սցիլիի խորհրդաւոր սիրտը իրաւամբ և արդարութեամբ բողոքում է ալս ամուսնութեան դէմ, որ Նալրակը ցանկանում է: Գուցէ ժամանակի ընթացքում օրիորդը փոխէ իր կարծիքը և ասելի խնաւողաբար դատի ալդ օրինակ երևութիւնների մասին: Բաց դա մի խնդիր է, որ վէպի ընթերցողին բնաւ չի հետաքրքրում: Ուսանելի և չարդելին ալստեղ ալն է, որ օրիորդը վիրաւորած լինելով իր դաւանած սկզբունքներին մէջ, մերժում է ալն մարդուն, որ ալդ վիրաւորանքի պատճառն է:

Գ. Վ.